

ZUID-LIMBURG GROEIT DICHT

Han Derckx, *Das&Boom*, Rijksstraatweg 174, 6573 DG Beek-Ubbergen

In het Natuurhistorisch Maandblad van februari 1998 stellen Steven Jansen, Ed Gubbels en Leo Backbier in hun artikel 'Waarnemingen van albino Egels in Limburg' de hypothese dat de kans op afwijkende dieren (zoals albino's) bij Egels en bij andere diersoorten zou kunnen toenemen. Als mogelijke oorzaak zien zij de voortgaande landschappelijke versnippering waardoor subpopulaties verstoken blijven van aanvoer van genetisch materiaal van elders. Vervolgens focussen de auteurs er uitgebreid op dat de landschappelijke versnippering nog wordt versterkt doordat overheden zich bij mitigerende maatregelen beperken tot 'het monomaan plaatsnemen van dassenrasters en het aanleggen van de bijbehorende dassentunnels.' Hun artikel eindigt met de frase 'Al die fraaie en dure rasters, waarmee vooral Zuid-Limburg dicht dreigt te groeien, werken onder de huidige omstandigheden averechts voor nogal wat diersoorten.' En zo eindigt een betoog dat start met een hypothese die voort lijkt te komen uit wetenschappelijke nieuwsgierigheid en bezorgdheid om de situatie waarin onze natuur verkeert, in een weinig doordacht en bevreemdend slotakkoord. Hiermee wordt de aanpak van een zo zwaarwegend thema als ontsnippering geen dienst bewezen.

LIMBURG VERSNIPPERT

De auteurs stellen ons inziens terecht dat versnippering voor de natuur, en zeker voor zich over de grond verplaatsende dieren, een groot probleem is. Hoe zit dat voor de Das? Ook – of liever: zeker – in Zuid-Limburg zijn dassenleefgebieden in de afgelopen decennia ernstig versnipperd en verarmd door de vernietiging van duizenden kilometers kleinschalige landschapselementen. De draagkracht van het buitengebied ging achteruit en groene verbindingen tussen natuurgebieden gingen verloren. Het is dus eenvoudig voorstelbaar dat een dassenpopulatie aangewezen raakt op een groter leefgebied en dat een dassenpopulatie een ijlere dichtheid krijgt. Eveneens begrijpelijk is dat een dergelijke ijlere populatie veel gevoeliger wordt voor versnippering door woonwijken, industrie-terreinen, wegen, kanalen, ontgravingen, bungalowparken enzovoorts.

Daarbij komt dat natuurgebieden in Nederland, uitgezonderd wellicht de Veluwe, te klein zijn voor het herbergen van een levensvatbare dassenpopulatie. Illustratief zijn de resultaten van onze gedetailleerde studie in Noord-Limburg en oostelijk Noord-Brabant, zoals weergegeven door DERCKX (1997) en DAS&BOOM (1997). De helft van de oppervlak aan huidige Noord-Limburgse dassenleefgebieden ligt er buiten de – voor een belangrijk deel nog niet gerealiseerde! – Ecologische Hoofdstructuur, evenals 42 van de 94 dassenburchten.

Interessant en belangwekkend zijn de door KALKHOVEN *et al.* (1995) geformuleerde uitgangspunten voor de oppervlakte aan natuurgebied die minimumpopulaties van diersoorten nodig hebben. Voor de Das gaan zij voor een nog juist levensvatbare populatie uit van ten minste 20 reproducerende wijfjes. Deze eis passen zij toe op de diverse natuurdoeltypen van de Ecologische Hoofdstructuur. Voor de gebiedscategorie 'nagenoeg natuurlijke boslandschappen in het heuvelland' schatten zij voor de Das de areaalbehoefte in tussen 2.000 en 8.000 hectare. Indien de Ecologische Hoofdstructuur volgens plan wordt gerealiseerd, omvat in Zuid-Limburg het grootste natuurgebied naar onze

FIGUUR 1

Hamsterhol bij dassenraster, gemeente Onderbanken (N580 tussen Doenrade en Jabeek, de Kneykuilerweg) (foto: Floris van Kuijk, *Das&Boom*).

inschatting circa 3.500 hectare.

Dit alles maakt duidelijk dat groene dooradering van het buitengebied, het voorkomen van versnippering en het terugdringen van bestaande versnippering voor de Das van groot belang zijn. Gelijksortige verhalen kun je over andere diersoorten schrijven.

ONTSNIPPERING

Das&Boom tracht waar mogelijk de versnippering tegen te gaan. Neem bijvoorbeeld de oost-westbaan bij vliegveld Beek. De aanleg van deze baan, met daaromheen nieuwe bedrijvigheid en veel verkeer, betekent een ingrijpende doorsnijding van het Centraal Plateau. Of neem de Rijksweg 73 (Venlo-Maasbracht) die naar onze inschatting niet afdoende te mitigeren of te compenseren valt. Das&Boom blijft zich daarom inzetten op aanleg op de westelijke Maasoever (hoewel geen rijksweg en minder autoverkeer natuurlijk onze voorkeur hebben).

In 1997 vocht Das&Boom alleen al in Limburg circa 20 nieuwe - en op grond van onze beperkte menskracht de belangrijkste - planologische bedreigingen van dassenleefgebieden aan. Al deze planologische ontwikkelingen hebben een versnipperende werking en hun negatieve invloed reikt veel verder dan het directe ruimtebeslag op dassenleefgebieden.

Rasters en tunnels zijn slechts een van de vele mogelijkheden naar het verzachten van nieuwe versnippering of enigermate terugdringen van bestaande versnippering. De eenzijdige focus van JANSEN *et al.* (1998) op dassentunnels en -rasters verbaast ons en zeker hun uitspraak dat welhaast geheel Zuid-Limburg ingerasterd dreigt te geraken. Onze onderzoeksafdeling heeft de zaken op een rijtje gezet: in geheel Limburg zijn circa 75 kilometer weg ingerasterd; hiervan zijn 52 kilometer rijksweg, 13 kilometer provinciale en zes kilometer gemeentelijke weg. Bij de gemeentelijke en provinciale wegen betreft het afrasteringen over beperkte afstanden; bij de rijkswegen zo mogelijk totale afrasteringen. Verder telt Limburg ongeveer 125 dassentunnels. In Limburg ligt enkele duizenden kilometer weg buiten de bebouwde kom.

Verder is hier vermeldenswaard dat in Limburg volgens het voorlopig jaarverslag van onze Afdeling Verkeerssterfte in 1997 199 dassen zijn doodgereden, waarvan 35 op rijkswegen, 56 op provinciale wegen, 103 op

gemeentelijke en vijf op overige wegen. Niet meegerekend zijn de ten dode opgeschreven jongen van zogende moertjes.

Wat Das&Boom betreft is de verkeersmortaliteit onder dassen ook in Limburg nog lang niet opgelost. Maar inrastering van wegen kent zijn grenzen. Daarom wordt het terugdringen van verkeer in het buitengebied, met name op gemeentelijke wegen, door ons al sinds jaar en dag bepleit. Ik verwijs voor een nadere uiteenzetting hierover naar het artikel van DERCKX (1995).

OFFENSIEVE AANPAK

Dassenrasters kunnen, zie bovenstaande cijfers, alleen al naar hun aantal en omvang nauwelijks een versnipperende werking vormen. Toch stellen JANSEN *et al.* (1998) dat populaties van vele diersoorten door de dassenrasters worden versnipperd. Als wij hun kaartje van de verspreiding van albino Egels – per slot van rekening de kapstok voor hun betoog – leggen op de verspreiding van dassenrasters, zien wij echter geen enkele relevante samenhang.

En voor welke diersoorten zouden dassenrasters een obstakel kunnen zijn? Egels, Otters, Steenmarters en Mollen klimmen er overheen; Reeën, Poema's, Vossen en Lynxen springen er met speels gemak over heen; Konijnen, Bunzing, Wezel, Hermelijn, Vos, Steenmarter, Egels, muizen, ratten en zelfs Hazen gaan door dassentunnels; muizen kruipen door het gaas. Voor een nadere uiteenzetting over medegebruik van dassentunnels door andere diersoorten verwijs ik naar de uitgebreide wetenschappelijke studie van VAN DINTHER (1994).

Of Hamsters over de rasters kunnen klimmen, is de vraag. Maar in figuur 1 kunt u zien dat Hamsters er wel onder door kruipen. De dia is gemaakt langs de N580 tussen Doenrade en Jabeek.

Das&Boom mag zich erop beroemen de grote voorvechter van ontsnippering te zijn. Met veel moeite werd de overheid gebracht tot de aanleg van dassentunnels onder nieuwe wegen; vervolgens werden overheidsdiensten ervan overtuigd dat ook bestaande wegen van hun versnipperende werking konden worden ontdaan. Frappant is dat wij in de loop der jaren geregeld van diverse Zuid-Limburgse natuurbeschermers het teleurgestelde geluid te horen kregen dat zij vonden dat Limburg, en zeker Zuid-Limburg, onder-

bedeeld werd waar het ging om dassenvoorzieningen. Inmiddels worden er buiten Das&Boom om door collega-natuurbeschermers die bij de auteurs JANSEN *et al.* (1998) c.s. beslist bekend zullen zijn, dassenvoorzieningen gepropageerd.

In de loop van de afgelopen 15 jaar hebben onze offensieve inspanningen veel spin off opgeleverd. Verkeersvoorzieningen voor fauna, en lang niet meer alleen voor de Das, zijn inmiddels breeduit in het overheidsbeleid ingebed, compleet met eigen, forse geldstromen.

En het was op de Workshop Ontsnippering RW79 (29 juni 1995), georganiseerd door Rijkswaterstaat, directie Limburg juist de vertegenwoordiger van Das&Boom die stelde dat bij mitigatie niet alleen naar de Das moest worden gekeken, maar ook naar de Hamster. Het verslag van de workshop geeft de reactie daarop van Leo Backbier weer. Deze stelt dat de Hamster in de omgeving van de A79 niet meer voorkomt en kan voorkomen vanwege de 'vergiëring' van het landschap. Van de door ons voorgestelde offensievere, toekomstgerichte benadering wilde de heer Backbier niet horen.

HAMVRAAG

Voor ons is de hamvraag waarom JANSEN *et al.* (1998) niet een ander verhaal schrijven. De situatie rondom de Das toont aan dat versnippering een zeer moeilijk op te lossen probleem vormt, ook als wij versnippering verminderen tot een probleem veroorzaakt door wegen en verkeer. Enerzijds blijkt het moeilijk effectieve maatregelen tegen verkeerssterfte te treffen; anderzijds is er het maatschappelijke proces om het probleem bij instanties en overheden onder de aandacht te brengen en de maatregelen te doen treffen. Schrikbarend en typerend voor het gebrek aan werkelijk commitment bij overheden om de versnippering te mitigeren is dat de getroffen maatregelen door de wegbeheerende instanties slechts gebrekkig worden gecontroleerd en onderhouden. Juist om dat commitment te bewerkstelligen, is doorlopende aandacht van particuliere natuurbeschermers nodig.

Waarom focussen JANSEN *et al.* (1998) op die paar kilometer Limburgse dassenrasters waarmee gepoogd wordt iets aan de ver-

keerssterfte onder Dassen te doen? Waarom maken zij zich niet druk om al die hekwerken om industrieterreinen, tuinen en kwekerijen? En waarom maken zij zich niet druk om de werkelijke versnippering? Limburg, en zeker Zuid-Limburg, groeit dicht met wegen, verstedelijking, industrieterreinen, ontgroningen enzovoorts dankzij de monomane groeieconomie en de overheden die daarvan de slippendragers zijn.

LITERATUUR

- DAS&BOOM, 1997. Onderzoek naar de mindere effectiviteit van het dassenbeleid in de Noordoostelijke Maasvallei. Rapport in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Zuid.
- DERCKX, H., 1995. Dassen op weg (Tien jaar mitigatiebeleid voor dassen voldoende?). Landschap 1995 (5): 39-44.
- DERCKX, H., 1997. Soortenbeleid in relatie tot de EHS (Een casestudy rondom de das). Landinrichting 37 (6):

32-36.

DINTHER, B. VAN, 1994. Gebruik van dassentunnels door dassen en andere dieren. Rapport 324. Werkgroep Dieroecologie Vakgroep Oecologie, Katholieke Universiteit Nijmegen.

JANSEN, S., E. GUBBELS & L. BACKBIER, 1997. Waarnemingen van albino Egels in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 87 (2): 38-40.

KALKHOVEN, J., R. VAN APeldoorn & R. FOPPEN, 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. IBN-rapport nummer 193.

MINISTERIE VAN VERKEER EN WATERSTAAT, DIRECTORAAT-GENERAAL RIJKSWATERSTAAT DIRECTIE LIMBURG, 1995. Verslag workshop onderzoek Ontsnippering RW79 (29 juni 1995).

SUMMARY

SOUTHERN LIMBURG IS BECOMING CROWDED

In the *Natuurhistorisch Maandblad* of February 1998, Jansen *et al.* (1998) argue in

their article 'Observations of albino hedgehogs in Limburg' that the likelihood of finding aberrant animals (such as albinos) among hedgehogs may increase as a result of the fragmentation of the landscape. Subsequently, the authors focus on the fact that this fragmentation is increased by the many badger fences and badger tunnels.

However, there appears to be no overlap at all between the distribution of albino hedgehogs and badger facilities in the south of Limburg. Furthermore, the total length of the badger fences in the south of Limburg is only a fraction of the total length of the roads. At the same time, many badgers are still being run over and killed in this region. Finally, studies have revealed that badger tunnels are used by numerous other animal species. It is not the badger fences which constitute a problem for most animal species, but the motorized traffic.

KORTE MEDEDELING

LIMBURG'S NATTE NATUUR IN BEELD!

Een compleet overzicht van de ligging van meer dan 400 natte natuurgebieden in Limburg, hun landschappelijke omgeving, de waterhuishouding, vegetatietypen en plantensoorten die er voorkomen en de ontwikkeling in de afgelopen 8 jaar: de informatie was er al, maar sinds kort is deze in een voor iedereen toegankelijke vorm gegoten - de nieuwe "Ecohydrologische Atlas Limburg".

De provincie Limburg heeft deze atlas laten maken door ingenieurbureau Iwaco en de Universiteit van Utrecht. De informatie in de atlas is gebaseerd op de provinciale vegetatiekartering (1985-1990) en op veldwerk (1989 en 1996) waarbij speciaal de verdrogingstoestand van natte natuurgebieden is geïnventariseerd. In de atlas wordt naast de huidige toestand van de natuurgebieden, ook

de ontwikkeling van met name de verdrogingstoestand in de periode '89-'96 beschreven.

De atlas bestaat uit twee ringbanden, één met ca. 100 kaarten (1:25.000) in kleurendruk en één met beschrijvingen per kaartblad.

Voor de provincie Limburg en voor allerlei instanties die in Limburg werkzaam zijn op het gebied van natuur en water, is deze atlas vooral een belangrijk naslagwerk dat als basis gebruikt kan worden bij allerlei afwegingen die her en der in het landelijk gebied gemaakt moeten worden. Bovendien is de atlas een belangrijke "graadmeter" voor de ontwikkelingen in natte natuurgebieden in de loop der tijd, doordat de inventarisatie eens in de zoveel jaar wordt herhaald. De provincie kan daarmee bijvoorbeeld nagaan of de doelstellingen die ze heeft voor de natte natuurgebieden, worden gehaald. Uit deze eerste herhaling van de inventarisatie blijkt dat

het "stand-still"-beleid (geen verdere achteruitgang door verdroging) zijn vruchten afwerpt en dat het "herstel-beleid" (herstelmaatregelen in een aantal prioritaire gebieden) hoopvolle resultaten oplevert, al is het nog maar een eerste begin.

Ook voor "niet beroepsmatig" geïnteresseerde natuurliefhebbers bevat deze atlas een schat aan informatie, omdat zeer snel is op te zoeken waar natte natuurgebieden liggen en wat er zoal te beleven is. Speciaal voor deze laatste doelgroep biedt de provincie dan ook de mogelijkheid de atlas te bestellen. De atlas kost f 60,- (excl. portokosten) en is te bestellen via

Provincie Limburg
Bibliotheek
Postbus 5700
6202 MA Maastricht
043-389 73 82